

DIRECȚIA GENERALĂ POLITICI INTERNE
DEPARTAMENTUL TEMATIC B: POLITICI STRUCTURALE ȘI DE
COEZIUNE

CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE

LIMBILE AMENINȚATE DE DISPARIȚIE ȘI
DIVERSITATEA LINGVISTICĂ DIN
UNIUNEA EUROPEANĂ

NOTĂ
SINTEZĂ

Rezumat

În contextul mării diversității de limbi din Europa, prezentul document examinează posibilele implicații ale dispariției unora dintre aceste limbi, precum și măsurile care trebuie adoptate pentru salvagardarea acestora și a viitorului lor

Acest document a fost solicitat de Comisia pentru cultură și educație a Parlamentului European.

AUTOR

Meirion Prys Jones

ADMINISTRATOR RESPONSABIL

Miklós Györffi
Departamentul tematic B: Politici structurale și de coeziune
Parlamentul European
B-1047 Bruxelles
E-mail: poldep-cohesion@europarl.europa.eu

ASISTENȚĂ EDITORIALĂ

Lyna Pärt

VERSIUNI LINGVISTICE

Originalul: EN
Traducerile: DE, FR

DESPRE EDITOR

Pentru a contacta Departamentul tematic sau pentru a vă abona la buletinul lunar al acestuia, vă rugăm să contactați: poldep-cohesion@europarl.europa.eu

Manuscris finalizat în martie 2013.
© Uniunea Europeană, 2013.

Acest document este disponibil pe Internet, la următoarea adresă:
<http://www.europarl.europa.eu/studies>

CLAUZĂ DE RESPONSABILITATE

Opiniile exprimate în acest document sunt responsabilitatea autorului și nu reprezintă neapărat poziția oficială a Parlamentului European.

Reproducerea și traducerea documentului pentru scopuri necomerciale sunt autorizate, cu condiția ca sursa să fie menționată și editorul să fie anunțat în prealabil și să primească o copie a materialului.

LISTA ABREVIERILOR

- UE** Uniunea Europeană
- FUEN** Uniunea federală a comunităților etnice europene
- MELT** Transmiterea multilingvă de la vârste fragede
- NPLD** Rețeaua pentru promovarea diversității lingvistice
- LRM** Limbi regionale și minoritare

SINTEZĂ

„O limbă este în pericol atunci când vorbitorii săi încetează să o mai folosească, o utilizează în din ce în ce mai puține domenii de comunicare sau nu o mai transmit din generație în generație, motiv pentru care nu mai apar vorbitori noi, adulți sau copii.” (UNESCO, 2003).

Limbile reprezintă una dintre cele mai mari evoluții ale omenirii, dacă nu chiar cea mai mare. Acestea nu reprezintă numai un mijloc de comunicare, ci înglobează și o gamă largă de valori și credințe și reprezintă o deschidere spre perspective multiple asupra lumii. În acest context, prezentul document vizează limbile din Europa care pot fi sau sunt deja în pericol de dispariție.

Rezoluția Consiliului din 21 noiembrie 2008 privind o strategie europeană în favoarea multilingvismului precizează că:

„- diversitatea lingvistică și culturală face parte din identitatea europeană; ea este în același timp moștenire comună, avuție, provocare și avantaj pentru Europa.”

De asemenea, se menționează că „promovarea limbilor europene mai puțin răspândite reprezintă o contribuție importantă adusă multilingvismului” (Rezoluția Consiliului din 21 noiembrie 2008 privind o strategie europeană în favoarea multilingvismului).

Este larg acceptat faptul că limbile reprezintă un element deosebit de valoros al patrimoniului cultural din Europa. Limbile exprimă identitatea și constituie o legătură a vorbitorilor lor cu trecutul, prezentul și viitorul acestora. Limbile constituie o sursă incomensurabilă de cunoștințe cu privire la lume și la experiențele umane. În momentul în care limbile dispar, aceste cunoștințe se pierd.

Bilingvismul și multilingvismul sunt privite drept un instrument valoros din punctul de vedere al creativității și al inovării. Persoanelor care vorbesc fluent cel puțin două limbi le sunt recunoscute capacitățile cognitive. Cercetările demonstrează că acestea au o gândire mai divergentă și mai creativă și dau dovadă de o sensibilitate sporită în sfera comunicării. (Baker, 2011)

În prezent, la nivel mondial se vorbesc între 6 000 și 7 000 de limbi (*Ethnologue*). 97 % dintre oamenii din întreaga lume vorbesc aproximativ 4 % din limbile existente pe glob și, invers, aproximativ 96 % dintre limbile din lume sunt vorbite doar de 3 % dintre oameni (Bernard 1996). Numai 3 % dintre limbile din întreaga lume sunt limbi indigene ale Europei. Potrivit *Atlasului UNESCO al limbilor aflate în pericol din lume*, în Uniunea Europeană există 128 de limbi amenințate de dispariție. Toate limbile considerate limbi de sine stătătoare, nu dialecte, au propriul cod ISO.

Odată cu dezvoltarea conceptului de stat-națiune în epoca modernă și cu dorința de uniformizare a culturii la nivel de stat, s-a pus într-o mai mare măsură accentul pe dezvoltarea unei limbi comune și a unei culturi comune care să sprijine procesul de asimilare. De asemenea, s-au dezvoltat politici în domeniul educației, îndeosebi pentru susținerea acestui obiectiv. Aceste politici au avut un impact negativ deosebit asupra tuturor limbilor care nu au fost adoptate ca limbi oficiale.

În ultima jumătate de secol, în cadrul procesului de globalizare, s-a promovat o cultură mai generică la nivel mondial, limba engleză constituind un motor predominant în acest context. Prin urmare, multe dintre limbile de circulație mai restrânsă nu au reușit să facă față concurenței și să supraviețuiască acestui proces.

O serie de limbi minoritare își pot demonstra valoarea economică adăugată în ceea ce privește oportunitățile de ocupare a forței de muncă și, de asemenea, din punct de vedere al economiei reale. Cu toate acestea, multe dintre limbile amenințate de dispariție se vorbesc în zone rurale dezavantajate, în care, deseori, legăturile de transport sunt precare. Vorbitorii multora dintre aceste limbi amenințate de dispariție nu consideră că acestea au statut social sau valoare economică și, prin urmare, nu le transmit mai departe următoarei generații. Netransmiterea limbilor din generație în generație reprezintă unul dintre cele mai evidente aspecte referitoare la limbile amenințate de dispariție.

În anii 1990, UNESCO a publicat *Cartea roșie a limbilor pe cale de dispariție (Red Book of Endangered Languages)* care prezintă o listă cuprinzătoare a limbilor amenințate de dispariție din întreaga lume. Ulterior, aceasta a fost înlocuită de *Atlasul limbilor aflate în pericol din lume (Atlas of the World's languages in Danger)*. În 2002/2003, UNESCO a solicitat unui grup internațional de experți *ad hoc* să dezvolte un cadru de clasificare a vitalității unei limbi. Acest cadru cuprinde șapte niveluri ale vitalității, dintre care cinci vizează limbile pe cale de dispariție. Nivelurile de clasificare a limbilor sunt: în siguranță, stabile dar amenințate, vulnerabile, în pericol de dispariție, grav amenințate de dispariție, critic amenințate de dispariție; dispărute.

Același grup a prezentat nouă factori care caracterizează situația lingvistică globală a unei limbi. Printre aceștia se numără nivelul de transmitere din generație în generație, numărul absolut de vorbitori și tendințele în materie de domenii lingvistice existente.

La nivelul Uniunii Europene se vorbesc multe limbi. Există 23 de limbi oficiale care sunt limbi de lucru ale Uniunii. De asemenea, există peste 60 de limbi minoritare și regionale indigene, cinci dintre acestea fiind recunoscute drept semi-oficiale (catalana, galiciană, basca, galica scoțiană, galeza). Celelalte limbi nu au statut oficial în cadrul UE.

Deși influența UE în acest domeniu este limitată deoarece politicile educaționale și lingvistice intră în sfera de responsabilitate a fiecărui stat membru, aceasta își manifestă angajamentul de a proteja diversitatea lingvistică și de a promova cunoașterea limbilor.

Termenii acceptați utilizați pentru clasificarea limbilor indigene ale Europei care însă nu sunt limbi oficiale ale unui anumit stat sunt limbi regionale sau minoritare. Acești termeni sunt utilizați de Consiliul Europei în *Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare*. Aceste limbi se încadrează, în general, în patru categorii, și anume: limbi **autohtone** care sunt indigene dar nu sunt oficiale; limbi **autohtone și transfrontaliere** care sunt indigene și există în mai multe state, dar nu sunt oficiale; limbi **transfrontaliere** care sunt oficiale într-un stat și minoritare în alt stat; și limbi **neteritoriale**, precum limba romani.

Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare este un tratat european adoptat în 1992 sub egida Consiliului Europei pentru protejarea și promovarea limbilor regionale și minoritare istorice din Europa. Carta prevede un număr considerabil de diferite măsuri pe care le pot adopta statele pentru a proteja și promova limbile regionale și minoritare. Există două niveluri de protecție, iar toți semnatarii trebuie să îl aplice pe cel inferior pentru limbile eligibile. De asemenea, semnatarii pot declara că uneia sau mai multor limbi eligibile li se va acorda nivelul de protecție superior, care prevede o serie de acțiuni. Dintre toate acțiunile aferente acestui nivel, statele trebuie să pună în aplicare cel puțin 35. Carta nu vizează în mod specific limbile amenințate de dispariție, însă multe dintre limbile în pericol de dispariție din Europa se înscriu în categoria celor care beneficiază de nivelul de protecție inferior.

Optsprezece țări din Europa au semnat și au ratificat cartă, trei au semnat-o, dar nu au ratificat-o încă, iar o serie de state nu au semnat-o. Cartă în sine reprezintă un instrument internațional important pentru salvagardarea limbilor regionale și minoritare. Comitetul de experți, care oferă consultanță Consiliului Europei, constată că multe state nu au adoptat încă o abordare structurată cu privire la promovarea și conservarea limbilor. Consiliul Europei recomandă statelor să elaboreze strategii structurate și pe termen lung pentru salvagardarea limbilor minoritare.

În ultimii treizeci de ani, Uniunea Europeană a promovat o gamă de strategii pentru sprijinirea învățării limbilor și pentru promovarea diversității lingvistice. În 1983, Uniunea Europeană a stabilit o Linie de acțiune pentru promovarea și salvagardarea limbilor și a culturii minoritare și regionale. Până în 1998, această linie de acțiune a furnizat în mod direct proiectelor în domeniul limbilor minoritare 3 350 305 EUR. Acest sprijin a stimulat în mod semnificativ crearea de rețele și a constituit un catalizator pentru promovarea schimbului de experiență și de bune practici. Această linie bugetară a fost suprimată în 2001 în urma hotărârii Curții de Justiție a Uniunii Europene (1998). Ulterior, în loc să instituie un program separat, UE a decis să pună în aplicare o strategie de integrare. La momentul respectiv, i s-a solicitat Uniunii să își revizuiască cheltuielile din domeniul limbilor regionale și minoritare, ca parte a acestei noi dezvoltări. În 2008, un raport al Parlamentului European către Comisia pentru cultură și educație preciza, în contextul programului de învățare pe tot parcursul vieții, că: „Investițiile în domeniul limbilor minoritare au fost mult mai scăzute.”

În 2011, Comitetul Regiunilor a precizat în cadrul unei recomandări politice că este nevoie de „o politică specifică privind minoritățile lingvistice care să fie finanțată în mod corespunzător și susținută de o bază juridică mai fermă”.

În ultimul deceniu, diversitatea lingvistică și învățarea limbilor au fost promovate semnificativ în contextul multilingvismului din Europa. Limbile regionale și minoritare au fost, de asemenea, promovate în acest context. În urma unei solicitări din partea Parlamentului European, Comisia a lansat un studiu de fezabilitate cu privire la posibilitatea creării unei Agenții Europene pentru Diversitate Lingvistică și Învățarea Limbilor Străine. Comisia a răspuns că ar prefera să se depună eforturi pentru dezvoltarea de rețele și, prin urmare, din 2008, s-au furnizat aproape în permanență fonduri pentru trei rețele din domeniul limbilor regionale și minoritare, și anume, rețelele de cercetare NPDF, FUEN și Mercator.

În prezent, în contextul multilingvismului și al ideilor și propunerilor politice noi, UE și-a concentrat atenția asupra înființării platformei „Societatea civilă pentru multilingvism”.

Unele state membre au elaborat, în principal la nivel administrativ regional, planuri strategice bine structurate pentru promovarea și salvagardarea limbilor lor. Aceste planuri sunt dezvoltate îndeosebi în regiunile din Spania și în Regatul Unit. Guvernul irlandez a elaborat, de asemenea, o strategie pe 20 de ani pentru promovarea utilizării limbii irlandeze. Totuși, cele mai multe dintre aceste strategii au fost dezvoltate în contextul celor mai puternice limbi regionale sau minoritare. În anumite state membre există o serie de limbi minoritare, dintre care unele pot fi amenințate de dispariție. Statele membre ar trebui să încerce să asigure un sprijin egal pentru diferitele grupuri minoritare lingvistice aflate sub jurisdicția lor.

În ultimele decenii, s-au pus în aplicare un număr de idei inovatoare pentru promovarea limbilor amenințate de dispariție și a limbilor minoritare. Printre acestea se numără proiecte desfășurate în cadrul comunităților, precum comunitățile saami și cele de pe Insula Man și din Țara Galilor. Un astfel de proiect care a înregistrat un succes deosebit a fost proiectul MELT, cofinanțat de UE, care a sprijinit dezvoltarea de competențe privind învățarea limbilor minoritare în sectorul preșcolar.

Limbile amenințate de dispariție sunt supuse multor provocări. Era digitală, în special, poate constitui atât o provocare, cât și o oportunitate. META-NET (2012) precizează că limbile minoritare care sunt bine dezvoltate, precum basca și catalana, se încadrează, din punctul de vedere al sustenabilității lor viitoare, într-o categorie expusă unui risc crescut. Totuși, există și oportunități, deoarece comunitățile lingvistice se pot sprijini între ele folosind limbile pe care le vorbesc drept instrumente ale comunicării sociale.

În următorii ani, creșterea economică și ocuparea forței de muncă vor constitui, bineînțeles, domenii-cheie de interes al UE. Nu este însă ușor ca problematica legată de limbile amenințate de dispariție să se coreleze cu aceste obiective. Totuși, atunci când o limbă moare, aceasta dispăre, în general, pentru totdeauna. Pentru ca discursul Uniunii Europene privind diversitatea lingvistică să fie însoțit de eforturi în acest sens, UE trebuie să analizeze în detaliu sprijinul practic pe care îl poate oferi comunităților lingvistice amenințate de dispariție în temeiul competențelor pe care le deține în acest domeniu.

Concluzii principale

Recomandări politice

Ar trebui să se ia în considerare instituirea **unui fond special pentru comunitățile lingvistice amenințate de dispariție**, pentru ca acestea să supraviețuiască. Ar trebui să se acorde sprijin procesului de elaborare a unui cadru politic pentru promovarea limbilor amenințate de dispariție în contextul global al diversității lingvistice.

Ar trebui să se solicite Consiliului Europei să **examineze posibilitatea includerii în cadrul Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare a unor clauze specifice cu privire la limbile amenințate de dispariție**. Uniunea Europeană ar putea, de asemenea, să încurajeze statele membre care încă nu au semnat cartă, să o semneze, iar pe membrii care au semnat-o, să o ratifice.

Ca parte a atenției deosebite pe care Uniunea Europeană o acordă schimbului de bune practici, toate statele membre ar trebui **încurajate să elaboreze planuri naționale strategice** pentru promovarea limbilor amenințate de dispariție pe baza unor bune practici de înaltă calitate care sunt deja disponibile în anumite comunități lingvistice din Europa. Uniunea Europeană ar trebui să informeze statele membre că și la nivel de stat ar trebui să se acorde un sprijin similar fiecărei comunități lingvistice amenințate de dispariție sau fiecărei comunități minoritare. În ceea ce privește stabilirea unor priorități la nivel european pentru revitalizarea lingvistică, atenția ar trebui concentrată asupra transmiterii limbilor în cadrul familiei și asupra învățării limbilor amenințate de dispariție în cadrul sistemului educațional. Pentru promovarea învățării și a utilizării limbilor amenințate de dispariție, **este nevoie de politici educaționale ferme**.

Este necesară o colaborare sporită între actorii principali din domeniul furnizării de sprijin limbilor amenințate de dispariție. Rețelele existente la nivel european trebuie consolidate și finanțate suficient pentru a fi eficiente și eficace în acest context.

Trebuie acordată o atenție deosebită sprijinului pe care îl poate furniza tehnologia. Multe dintre comunitățile lingvistice pe cale de dispariție sunt reduse ca număr și pot fi din ce în ce mai risipite. **Tehnologia și instrumentele media cu caracter social pot furniza mijloace de comunicare ușor accesibile** pentru aceste grupuri lingvistice, atât ca mijloc de comunicare individuală, cât și ca modalitate eficientă de comunicare la nivel de grup. Fondurile europene pentru cercetare și dezvoltare ar putea avea un impact sporit în acest domeniu.

Comunităților lingvistice pe cale de dispariție trebuie **să li se pună la dispoziție mijloacele necesare pentru promovarea propriilor lor limbi**. Există foarte multe cunoștințe și competențe de specialitate disponibile în acest domeniu și acestea ar trebui utilizate. Ar trebui să se acorde o atenție deosebită utilizării într-o mai mare măsură a limbilor amenințate de dispariție de către tineri. În acest sens, comunitățile lingvistice în cauză trebuie să dispună de resursele necesare pentru a **le demonstra tinerilor și pentru a îi convinge pe aceștia că limbile lor sunt utile, relevante și demne de a fi utilizate**.